

SVETOVI MEDITERANA

(Igor Marojević, *Mediterani*, Laguna, Beograd, 2006)

Knjiga je produžetak imaginacije i memorije...

Borhes.

Mediterani. Prostor koji muči i opčinjava u isto vreme.

Upotrebivši namerno, množinu geografskog toponima, pisac nagoveštava i naglašava višeglasje prostora, raznolikost koja je po formi življenja i uspostavljanja društvenih i običajnih vrednosti, dijametralna, ali povezana istom, neuhvatljivom emocijom. I baš ta teško uhvatljiva emocija jeste osnova alhemije, lakmus papir, koji obeležava Mediteran, u stvarnosti kao i u literarnom svetu.

I tu možda i leži odgovor, jednostavan, na mnoga pitanja: univerzalna vrednost nekog dela počiva na emociji koja obuzima čoveka-čitaoca izazivajući u njemu snažan umetnički doživljaj i promišljanje, što Mediterani sigurno čine.

Tiha nostalgija i užasna melanholija kupaju duše Marojevićevih junaka, jednako u Egiptu (priča Prejako), kao i u Perastu u istoimenoj priči.

Neki od junaka prepuštaju se toku života, ne pomišljajući na bilo kakvu akciju koja bi ih učinila budrijim, naprotiv meditiraju, fragmentarno, prema piščevoj želji, hvatajući sitne, svakodnevne pojmove i pokrete, koji dok ih pratimo, svakako čine da nas savlada tupost ili nostalgija. Shodno svakodnevnicima junaci naših priča, žive jednoličnim ritmom, pomalo odsutni, pomalo umorni, ali iako to ne spominju, očekuju neki poticaj sa strane, neko providenje koje će ih nagnati na delanje i izazvati promene u njihovim životima.

Zatočeni u sebe, oni formalno žude spasenje, u obliku providenja. Ponekad i poneki od njih, kao Elena, pokušaju i sami učestvovati u promeni ili je podstaknuti, ali najčešće odustaju vraćajući se u provereni, topli ne-mir svakodnevnice.

Izvesna doza autizma, svih likova, sa jedne strane, priča je o

Vesna Kapor je završila Filološki fakultet u Beogradu. Organizator i urednik govornog programa SKC u Beogradu. Piše književne prikaze. Objavljivala je u *Književnom listu*. vesna.kapor@gmail.com

čovjeku današnjice, otuđenom i od sebe i od bića, te tako okrenutim samo sebi i svom ne-biću. S druge strane, pisac kazuje i dokazuje humanističko-religioznu tezu da je, taj isti čovek, bez obzira gde se nalazio, ipak, nedovoljan sam sebi i nemoćan da popuni bivstvovanje samo sopstvenošću, te da neprestano, zapravo, žudi za drugima i pokušava naći sagovornike i spone, ponte za koje će se vezati i, bar na čas, utažiti žeđ za punoćom trajanja. Junaci pripovedaka, gotovo svi, počevši od Elene, u prvoj priči, preko velikog Antonija Gaudija do Amerikanca u posljednjoj povesti, potvrda su, na svu sreću vrlo uverljiva, da je osnovna čovekova misija traženje smisla i otkrivanje istog kroz male stvari u svakom času, jedini način bitisanja u razmravljenom, izmrcvarenom svetu koji ne haje za običnost. Zbirka je, na neki način, beseda o atavističkim nagonima (uvek istim, kroz ceo civilizacijski tok) koji čoveka, neumitno i uvek isponova teraju ka drugom biću.

Način kazivanja neprestano se menja, ali bez obzira da li priča teče iz piščeve lične perspektive ili objektivnog, trećeg lica, toplina podneblja čini njene junake stvarnim i bliskim. Poznancima.

Međutim, ma koliko je pisac kontekstualno uslovljen vremenom u kome živi i o kome piše, njegovi junaci su kao plod imaginacije vantekstualno okupirani, često opsednuti običnim, trivijalnim stvarima koje u pogromu globalizacije postaju potpuno irealne, te tako istovremeno fascinantne (priča o Antoniju Gaudiju koji i u odsudnom trenutku ne odustaje od svog katalonskog

naglaska, zatim Prozak plus u kojoj posrednim pripovedanjem saznajemo detalje o sudbini jednog čoveka, lekara, njegove lomove i dileme).

U obe ove priče reč je o izuzetnim individuama, opterećenim ili opsednutim većitim preispitivanjem, i sebe i sveta.

Inače, obe priče imaju slojevit, lančanu strukturu pripovedanja. Pisac polazi od ich-forme, da bi zatim dao reč svome sagovorniku, nekoj vrsti vodiča, dok se on pretvara u slučajnog slušaoca, statistu, koji kroz teskobu (Prozak Plus) noći ili vrelinu madridskog dana (Antoni) saznaje, spoznaje i obaveštava nas o anatomiji svesti pojedinca i kolektiva, istovremeno. („većina je većina“) Antoni, ili (kako si mogao sinoć u hotelu da sediš sam?) Prozak plus.

Sudar svetova na više različitih ravni, počevši od vremenske, preko socijalne, religiozne, potom ideološke i moralne, čine težiste pričanja. No, i pored toga sto ti sudari čine rascep u životima junaka, pored toga što ih izazivaju i obezglavljaju, iz njih izvlače, na kraju, ono najljudskije, esencijalno: spoznaju da je život, ma koliko kuđen, ma koliko tesan, ipak neponovljiv. I tako se pored beznađa i bezizlaznosti koje povremeno osećaju akteri priča (a ko ih još ne oseća?) ipak, negde u svesti, pomoću piščeve intervencije pojavljuje nada. Nedefinisana, neoblikovana, pritajena, ali spasonosna.

U vremenu obezvredivanja svega, u veku u kome je zaživelo najviše totalitarnih ideja, u kome se kroz prisilu brendiranja iskazuje apsolutna moć i represija manjine nad većinom kroz sužavanje i uprošćavanje svesti pojedinca, ljudi iz Mediterana žive svoje male, lične drame. Često, doduše, više izazvane diktatima vremena, nego sopstvenim istinskim odabirom, pod prisilom i vođeni željom za uspehom čine pogresan izbor. (Nurija, u istoimenoj priči, u potrazi za boljim odlučuje se za estetsku hirurgiju, ugrađuje silikonske grudi i time ne da ne biva srećnija, nego upada u novi košmar; ili u priči Matador u kojoj slavni fudbaler u potrazi i trci za komadićima negdašnje slave biva zatočen u svetu koji ne razume, u kome ne diše.)

Međutim, pisac postavlja literarno-katarzičan imperativ: proći kroz promenu, kroz dramu i izaći iz nje, drugačiji ali utoliko svesniji sebe.

Iluzija sreće nametnuta ritmom moći i materijalne manipulacije, esencijalno, ne ruši svet naših junaka. U sudaru sa tom iluzijom, oni bivaju izmenjeni, ali očovečeni. Razumevanje sveta kao večite promene, jedino je spasonosno, i to Marojevićevi junaci, duboko u sebi razumeju.

„Uvek je zamorno ostatati u nekom kontekstu: i tući je zamorno“, kaže naš objektivno-emotivni pripovedač prateći sudbinu jednog policajca. Priča o njegovoj potpunoj metarmofozi i uvođenju literature kao parabole razumevanja i tumačenja smisla, u navedenoj priči, možda je i najsinkretičniji prikaz odnosa čovek-život-spoznaja, kroz koju pisac govori o vremenu koje jeste, ali ima i univerzalnu konotaciju.

Kazneni udarac u sebi sadrži sveobuhvatnost (ne)razumevanja sveta. Kroz priču defiluju lopovi, policajci i njihovi šefovi, fudbaleri, psihijatri, državni činovnici... dakle ceo jedan društveni sistem, u svoj svojoj anarhiji prelomljen kroz vizuru irelevantnih stvari koje Darmana dovode do ludila, ali sa ishodištem u literaturi kao odgovorom na ključno pitanje. Dajući odgovor i razrešenje, bar prividno, policajčevih muka, u svetu romanesknog, stvaralačkog, pružajući psihijatrijsku pomoć kao ironično-istinitu poduku, priča dobija karakteristike groteske. Kao zaokružen sistem, ona simulira život, i trenutak, istorijski presek vremena u kome je nastala, dobija opšti, univerzalni princip.

Zbirka ima formu kolažnog kazivanja, u kome, naoko slučaj, određuje ritam pisanja. Život kao prethodnica priči podastire piščeve dane i on vođen ritmom beskrajnog ponavljanja koje uvek ima boju novog, bira kaleidoskop svog literarnog sveta.

Intonacija, i kada ispod površine ključa od zbivanja, lagana je, sugestivna melodija obojena nostalgijom, mestimično preraslom u melanholiju. Bogatstvo sveta Mediterana, njegova živopisnost i nesavladiva potisnuta stras, prikazana je bez mnogo deskripcije, preko dijaloga (najčešće) koji samo ukazuje i nagoveštava pikturalnost narečenog. Prikazujući fragmentarnost sveta, pisac veštom upotrebom jezika afirmiše njegovu celovitost.

Pripovedanje u prvom licu smenjuje se, u okviru skoro svake priče, sa kratkim i šturim dijalozima, i to naizmenično menjanje govornika i učesnika, ta jezička svedenost otkriva i otvara

podtekstualno bogatstvo naracije u imaginativnom svetu čitaoca.

Moto zbirke, zapravo napomena, kojom se autor ograđuje od prepoznavanja, jeste frejodovska zamka: „Sve što je ovde napisano nikada se nije dogodilo“. Ovo negiranje i odricanje stvarnosti, izaziva nas: da, sve se baš dogodilo, tako ili nekako slično, ali dogodilo se. Ako ne Nuriji, ili Majersu onda nekome koga sigurno znamo. Dogodilo se u piščevoj fikciji koja je sveobuhvatno prisutna u podneblju o kome piše i u kome živi.

Diskretno poređenje sa Kišom i reminiscencija detinjstva u nekim od priča otvaraju percepciju slojevitosti pripovedanja. (Pisac se „sad objavljuje u ulozi božjeg arhivara i zapisničara“ podvlaci J.Delić, *Književni pogledi D.K.*)

Pričajući o onome što je nekad bilo, mestimično, kratko i hotimično, pisac boji ironijom sopstvena sećanja i na taj način kritikuje i obezvređuje društveno vrednovanje i sistem kao izraz kolektivne naivnosti. Praveći, paralelu između dve vremenske dimenzije (najizrazitije u priči Perast) kazuje da nijedna nije realna, ni socijalistička ni ona post. Pisac ne nudi nikakav politički angažman, on samo beleži istovetnost života u vremenu, koje može biti bilo koje, u bilo kom geografskom specifikumu. Jedina ideja koja se afirmiše od početka do kraja zbirke, i pored cele disharmonije, zbrke i lomova, jeste život koji teče u svoj svojoj jednostavnosti i lepoti.

Ukoliko je ovo delo izraz realističkog kazivanja, onda ga možemo nazvati koliko krtime, toliko i liričnim i sentimentalnim.

Ženski likovi, kao i relacija muškarac–žena, uklapaju se potpuno u već napmenutu sliku sveta. Kao što se na prostoru Mediterana sve samo prividno menja to se reflektuje i na ovaj odnos (Uvek se nesto slično dešava između jednog muškarca i jedne žene, Elena).

Svi junaci, svi ti ljudi, žive kao da su deo večnosti, istovremeno duboko svesni svoje prolaznosti. Iz tog razloga se, skoro nevoljno bude i bore, a iz istog i odustaju ne unoseći, konačno nikakve novine u svoj život (Naima, Elena, kao i piščevo ja u fragmentima nekih priča). Tamo gde se pokušavaju otrgnuti, učiniti nešto radikalno ishod je tragičan (Perast, Rat za čast Moane Poci).

Formalna ravnoteža zbirke mestimično je neujednačena. Neke

od priča, kao sto su Malta ili Toplo žuto, samo su faktografski opisi određenih stanja ili momenata, putopisni zapisi bez karakterizacije likova i naznake literarnog zapleta. Međutim, i pored toga pisac je, zahvaljujući izvrsnim vladanjem jezikom i naracijom, zatim stilskom ujednačenošću uspeo da sačuva celinu sveta zbirke.

Poslednja priča zaustavlja nas iznenada, pripovedanje se naglo prekida, što s jedne strane može biti formalni nedostatak, a s druge piščeva pripovedačka igra: nagoveštaj novih povesti što će se nastaviti na poslednju i vraćanje u promišljanje stvarnosti kroz sebe i kroz svet Mediterana.

Ako bismo tražili simboliku koja bi bila sinonim naslovljenog prostora, nalazimo je baš tu, na samom kraju: umorni, nepoverljivi i usamljeni Amerikanac u vagonu druge klase, pokraden, u nekom vozu na mediteranskoj pruzi nalazi spokoj...

Posle celog kolopleta priča iz različitih kulturoloških, religioznih i običajnih miljea, univerzalnost Marojevićevog sveta leži i u tome sto njegovi likovi, mada su čvrsto kontekstualno određeni, konačno nemaju nacionalnost, oni su uvek i samo – ljudi.